

## เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต

### POLITICAL ECONOMY ON ECONOMIC CHANGES OF PHUKET PROVINCE

ชลิดา แยมศรีสุข \*

Chalida Yamsrisuk

Received: 2021-09-03

Revised: 2021-12-22

สกฤติ อีสริยานนท์ \*\*

Sakrit Issariyanon

Accepted: 2021-12-31

#### บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัย เรื่อง “เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต” มีวัตถุประสงค์การศึกษา คือ 1. เพื่อศึกษาพัฒนาการทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต 2. เพื่อศึกษาบทบาทของผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต จากการศึกษาพบว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภูเก็ตในช่วงเวลา พ.ศ.2398 – 2560 มีพัฒนาการการดำรงวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน อยู่ 2 ช่วงเวลา คือ 1.ช่วงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภูเก็ตด้วยเหมืองแร่ดีบุก 2.ช่วงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ตด้วยการท่องเที่ยว การเกิดขึ้นของสถานประกอบการ โรงแรม การมีท่าเรือเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางทะเล ทำให้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต มีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดภูเก็ต ด้วยการสร้างเมืองภูเก็ตเมืองสร้างสรรค์ทางอาหาร

**คำสำคัญ:** เศรษฐศาสตร์การเมืองเศรษฐกิจ, การเปลี่ยนแปลง, เหมืองแร่ดีบุก, ภูเก็ต,เมืองสร้างสรรค์ทางอาหาร

#### ABSTRACT

This research study titled is Political Economy on Economic Changes of Phuket Province. There are the following objectives study: 1. To study the economic development of Phuket Province. 2. To study the role of operators involved in economic change in Phuket. The study found that the economic changes of Phuket during period 1855 – 2017, there are different lifestyle development in 2 periods: 1. The period of economic transition of Phuket with tin mining. 2. In the economic change

---

\* นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ มหาวิทยาลัยบูรพา, เบอร์โทร: 092-1135461, E-mail: [ychalida@gmail.com](mailto:ychalida@gmail.com)

\*\* อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

period of Phuket Province tourism, there is the emergence of hotel establishments the presence of ports to support maritime tourism causing the economic change in Phuket with government agencies. Both the private sector and the public sector promote sustainable tourism in Phuket by building this creative food gastronomy city.

**Keywords:** Political Economy on Economic, Adaptation, Tin Mining, Phuket, Food Gastronomy

## 1. บทนำ

จังหวัดภูเก็ต เป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคใต้ของประเทศไทย เป็นเกาะขนาดใหญ่ในประเทศไทยมีลักษณะต่างจากจังหวัดอื่น คือ พื้นที่ของจังหวัดภูเก็ตทั้งหมดเป็นเกาะในมหาสมุทรอินเดีย จังหวัดที่ใกล้เคียงทางทิศเหนือ คือ จังหวัดพังงา ทางทิศตะวันออก คือ จังหวัดพังงา และจังหวัดกระบี่ ซึ่งทั้งเกาะล้อมรอบด้วยมหาสมุทรอินเดีย และยังมีเกาะที่อยู่ในอาณาเขตของจังหวัดภูเก็ตทางทิศใต้และทิศตะวันออก ส่วนการเดินทางเข้าสู่ภูเก็ต นอกจากทางเรือแล้ว สามารถเดินทางโดยรถยนต์ซึ่งเป็นเส้นทางบกเพื่อเข้าสู่จังหวัดพังงา โดยใช้สะพานสารสินและสะพานคู่ขนาน คือ สะพานท้าวเทพกระษัตรีและสะพานท้าวศรีสุนทร

การขยายตัวของการผลิตยางในระบะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นก้าวสำคัญของการก่อตัวของระบบทุนนิยมภาคใต้<sup>1</sup> และเมื่อได้มีการเลิกทำเหมืองแร่ดีบุก ซึ่งเป็นรายได้หลักของจังหวัดภูเก็ต นับตั้งแต่ช่วงต้นปี พ.ศ.2523 รายได้หลักของจังหวัดภูเก็ตมาจากธุรกิจการท่องเที่ยวซึ่งขยายตัวเพิ่มขึ้นทุกปี ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศปีละประมาณ 4-5 ล้านคน<sup>2</sup> ธุรกิจโรงแรม ร้านอาหาร บริษัทท่องเที่ยว และร้านขายของที่ระลึก เนื่องจากการท่องเที่ยวไม่ได้เป็นแค่เพียงธุรกิจเดียวเท่านั้น รายได้รองลงมาได้จากการค้าส่งและค้าปลีก มีบางส่วนที่ประกอบอาชีพการเกษตร เช่น ยางพารา มะพร้าว มะม่วงหิมพานต์ และสับปะรด ฟาร์มเลี้ยงกุ้ง ฟาร์มเลี้ยงหอยมุก มีท่าเรือประมง และมีการแปรรูปผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ ซึ่งเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการจ้างงาน เกิดเป็นโครงการสาธารณูปโภค อาคารสำนักงาน โรงแรม และโครงการบ้านจัดสรร บ้านเดี่ยว อพาร์ทเมนต์ และสิ่งอำนวยความสะดวก สภาพเศรษฐกิจ และรูปแบบการจัดการของจังหวัดภูเก็ต เป็นธุรกิจท่องเที่ยวที่มีการขยายตัวด้านการลงทุน และเป็นแหล่งที่มาของรายได้เป็นอันดับหนึ่งของจังหวัดภูเก็ต ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ โรงแรมและที่พัก ร้านอาหาร บริษัทนำเที่ยว ร้านขายของที่ระลึก สปา ร้านนวดแผนไทยและสถานบันเทิง เป็นต้น

พัฒนาการของรูปแบบการผลิตของจังหวัดภูเก็ตและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต ส่งผลต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นแหล่งท่องเที่ยว การสร้างเมืองภูเก็ตสู่เมืองท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางอาหารใน

<sup>1</sup> สงบ ส่งเมือง, วิชาการการเขียนประวัติศาสตร์ภาคใต้. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, สงขลา, 2530.

<sup>2</sup> ภูมิ ดวงแข, โรงแรมชิโนโปรตุกีส จังหวัดภูเก็ต. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2559.

ปัจจุบัน ดังเช่นงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง<sup>3</sup> ได้วิเคราะห์ลักษณะเศรษฐกิจการเมืองในภาคใต้ในยุคสมัยก่อนไทยลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริงในปี พ.ศ. 2398 ว่าแก่นแท้ของโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองในภาคใต้ คือ การประสานผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจระหว่างราชสำนักชนชั้นผู้ปกครองท้องถิ่นและนายทุนชาวจีน ในสมัยหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง เศรษฐกิจภาคใต้พึ่งพากับกิจการเหมืองแร่ผสมกับเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง โดยการทำกิจการเหมืองแร่เป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการสะสมทุนของนายทุนจีนภาคใต้ซึ่งเกิดจากการขูดรีดแรงงานอย่างรุนแรง ขณะที่ราชสำนักก็กลายเป็นนายทุนเงินกู้ที่มีขนาดใหญ่ที่สุด โดยนายทุนจีนเหล่านี้ก่อนที่จะเข้ามาลงทุนในภาคใต้ได้สะสมทุนมาระดับหนึ่งจากมะละกา ปีนัง และสิงคโปร์

นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทุนจีนในภาคใต้ที่มีต่ออำนาจการเมืองซึ่งได้รับผ่านการเป็นเจ้าของเหมืองในระบบเหมืองแล้ว ภูวดล ทรงประเสริฐ ยังชี้ให้เห็นว่าภายหลังจากกลุ่มมหาอำนาจตะวันตกเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในบริเวณแหลมมลายู กลุ่มทุนจีนในภาคใต้ก็สร้างโอกาสในการขยายกิจการผ่านการร่วมมือกันระหว่างกลุ่มเครือญาติและหุ้นส่วนทางธุรกิจที่อยู่ในประเทศรอบข้างประกอบกับอำนาจการผูกขาดการส่งออกและนำเข้าสินค้าจำเป็นในแต่ละมณฑล นอกเหนือไปจากอำนาจผูกขาดในการเก็บภาษี นอกจากนี้การเติบโตของกิจการเหมืองแร่ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่งยังสนับสนุนให้กลุ่มนายทุนในมณฑลภูเก็ตที่ประสบความสำเร็จจากการทำธุรกิจมาก่อนสงครามโลก และเป็นกลุ่มที่ผูกขาดการทำเหมืองแร่ไว้อย่างรักษาบทบาทที่สำคัญเหนือกว่ากลุ่มทุนกลุ่มอื่น ๆ ในภาคใต้

กลุ่มทุนภาคใต้ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475<sup>4</sup> ได้ขยายการศึกษาของกลุ่มทุนจีนภาคใต้ในช่วงปี พ.ศ. 2504-2534 การสะสมทุนของกลุ่มทุนจีนภาคใต้ที่เกิดจากการทำกิจการเหมืองแร่และยางพารา ไปจนถึงการขยายกิจการไปเป็นผู้ประกอบการธุรกิจขนาดใหญ่ โดยอธิบายการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มทุนภาคใต้ภายใต้กรอบนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ภูวดล ทรงประเสริฐ ชี้ให้เห็นว่า ภาคใต้จำเป็นต้องปรับองค์กรธุรกิจในช่วง 30 ปี

การศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มทุนภูเก็ต คือ งานวิจัยโครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา<sup>5</sup> โดยมีการศึกษาถึงประวัติการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนจีนในภาคใต้และโครงสร้างทางวัฒนธรรมของกลุ่มทุนจีนในภาคใต้ ตระกูลภูเก็ตบางกลุ่มเป็นกรณีศึกษา ประกอบด้วย กลุ่ม ณ ระนอง กลุ่มวานิช กลุ่มวงศ์จร และกลุ่มธารสิริโรจน์ โดยเน้นการศึกษาประวัติการเข้ามาในเมืองไทยของกลุ่มตระกูลต่างๆ และการเติบโตของกลุ่มสะสมทุนเป็นหลักแต่ไม่ได้เน้นอธิบายถึงการปรับตัวของกลุ่มทุนในช่วงที่โครงสร้างเศรษฐกิจภูเก็ตเปลี่ยนแปลงสาขานำไปเป็นธุรกิจการท่องเที่ยวและไม่ได้ให้ภาพการปรับตัวหลังวิกฤตเศรษฐกิจ

นอกจากนี้ การศึกษาเกี่ยวกับภูเก็ตในอดีตช่วงที่กิจการเหมืองแร่รุ่งเรือง เช่น การศึกษาสภาพเศรษฐกิจก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง<sup>6</sup> และบทบาทของชาวจีนและชาวตะวันตกต่อกิจการเหมืองแร่<sup>7</sup>

<sup>3</sup> ภูวดล ทรงประเสริฐ, “ทุนจีนในภาคใต้: บทวิเคราะห์เฉพาะยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์,” *เศรษฐศาสตร์การเมือง*, ปีที่ 6 ฉบับที่ 1-2 (ต.ค. 2529-มี.ค. 2530): 89-106.

<sup>4</sup> ภูวดล ทรงประเสริฐ, *ทุนจีนกับภาคใต้ : ภูมิหลังเบื้องลึกทุนใหญ่โพ้นทะเล*. (กรุงเทพมหานคร: ทิปป์พอยท์, 2546)

<sup>5</sup> สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, ดิลก วุฒิพาณิชย์ และประสิทธิ์ ชินการณ, *จีนทักษิณ : วิถีและพลัง*. (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544).

<sup>6</sup> สุรีย์ เลียงแสงทอง, *การศึกษาวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจเมืองภูเก็ตระหว่าง พ.ศ.2396-2475*. , *วิทยานพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

จากผู้กระทำการกลุ่มทุนธุรกิจต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต เมื่อแบ่งยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบนเกาะภูเก็ต โดยพิจารณาผ่านการขึ้นมามีอำนาจของกลุ่มต่าง ๆ ในแต่ละยุค สามารถแบ่งได้ 5 ยุค โดยสองยุคแรกอยู่ในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และสามยุคต่อจากนั้นอยู่ในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งเป็นช่วงของการศึกษานักการเมืองท้องถิ่นอีกครั้ง ได้แก่ ช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แบ่งเป็นยุคที่ 1 การกุมอำนาจโดยเครือข่ายเจ้าเมือง (พ.ศ. 2253 - 2424) และยุคที่ 2 การกุมอำนาจโดยรัฐส่วนกลางและการเริ่มสะสมทุนของชาวจีน (พ.ศ. 2425 - 2474) ส่วนช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แบ่งเป็นยุคที่ 1 หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2475 - 2521) ยุคที่ 2 การค้นหาแนวทางหลังยุคเหมืองแร่ (พ.ศ. 2522 - 2534) และยุคที่ 3 สถาบันทางการเมืองท่ามกลางทุนโลกาภิวัตน์ (พ.ศ. 2535 - 2557)<sup>8</sup>

จึงกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ตปรับตัวจากการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในการที่จังหวัดภูเก็ตเข้าสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจากการได้รับความนิยมในสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ตใช้เป็นสถานที่ถ่ายหนังภาพยนตร์ เจมส์บอนด์ (James Bond) ตอน เทพบุตรปืนทอง (The Man with The Golden Gun) และเมื่อภาพยนตร์ทำการออกเผยแพร่ทั่วโลก ทำให้จังหวัดภูเก็ต หมู่เกาะพังงา เขาพิงกัน และเกาะตะปูในอ่าวพังงา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับโลก<sup>9</sup> การส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ ส่งผลต่อการปรับตัวทางสังคมวัฒนธรรมในสังคมภูเก็ตในการสร้างเมืองภูเก็ตรองรับนักท่องเที่ยวที่ปลอดภัยและเมืองภูเก็ตสร้างสรรค์ทางอาหารในปัจจุบัน

## 2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาพัฒนาการของรูปแบบการผลิตของจังหวัดภูเก็ต
- 2.2 เพื่อศึกษาผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต

## 3. วิธีดำเนินการวิจัย

### 3.1 รูปแบบการวิจัย

การศึกษาเรื่อง เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต มีการดำเนินการศึกษาแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองเชิงประวัติศาสตร์ และใช้วิธีวิทยาการศึกษาโครงสร้าง ผู้กระทำการ (Structure - Agency) การวิจัยดังกล่าวมีวิธีวิทยาที่สำคัญ คือ กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาพลวัต บทบาทผู้กระทำการ กระบวนการสะสมทุนที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต

<sup>7</sup> พงทิพย์ เกียรติสกุล, บทบาทของชาวจีนและชาวตะวันตกต่อกิจการเหมืองแร่ดีบุกของมณฑลภูเก็ต ตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 25 - พ.ศ. 2474. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

<sup>8</sup> วิทยา อภรณ์, นักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดภูเก็ต. (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2557).

<sup>9</sup> จารุณี คงกุล, จังหวัดภูเก็ตกับบทบาทฐานเศรษฐกิจใหม่ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-11, วารสารวิเทศศึกษา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2559): หน้า 67-90.

### 3.2 พื้นที่ในการวิจัย

จังหวัดภูเก็ต

### 3.3 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักถูกเลือกจากบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชน พลวัต การปรับตัว และกระบวนการสะสมทุนจากวิถีการผลิตเดิมสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้มากที่สุด โดยวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักนี้ได้ใช้วิธีการเลือกเชิงทฤษฎี (Theoretical sampling) ซึ่งเป็นวิธีการที่จะกำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลไว้อย่างกว้างๆก่อนตามกรอบแนวคิดของงานวิจัย การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักได้คำนึงถึงความหลากหลายตามลักษณะของข้อมูลที่ต้องการ โดยอาศัยการคิดวิเคราะห์ของผู้วิจัยว่ายังต้องการข้อมูลได้อีก และจะเก็บข้อมูลนั้นได้จากใคร ที่ไหน แล้วจึงกำหนดแหล่งข้อมูลที่จะเก็บต่อไป คือ

3.3.1 ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน

3.3.2 กลุ่มชาวบ้านในแต่ละพื้นที่หมู่บ้าน ทั้งที่มีพื้นที่ทำกินหรืออยู่อาศัยใกล้กับอำเภอเมืองภูเก็ต อำเภอถลาง อำเภอกะป้อ ซึ่งกลุ่มชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้มีความใกล้ชิดและผูกพันกับอำเภอ ผู้ให้ข้อมูลบางกลุ่มอาจอยู่ในหมู่บ้านที่แตกต่างกันในการนับถือศาสนา เช่น พุทธ คริสต์ อิสลาม หรือตามพื้นที่ทำกิน เช่น ที่อยู่อาศัยติดป่าชายเลน สวนยางพารา ปลูกสับปะรด สำหรับกรณีของกลุ่มชาวบ้านนั้นผู้วิจัยเลือกที่จะลงพื้นที่ในความถี่และจำนวนผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกันไป โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือ พื้นที่ติดป่าชายเลนและพื้นที่ติดทะเล

3.3.3 ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ร้านอาหาร ในพื้นที่ชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดภูเก็ต

### 3.4 เครื่องมือการวิจัย

การสัมภาษณ์ วิธีการสัมภาษณ์ที่จะใช้ในการวิจัยนี้มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์

แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - Structured or Guided Interview) โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เป็นเครื่องมือในรูปแบบต่าง ๆ คือ การสัมภาษณ์ เมื่อเลือกสนามงานวิจัยได้แล้วผู้วิจัยจึงจัดเตรียมเครื่องมือที่จะนำมาใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แนวคำถาม (guideline) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) โดยแนวคำถามถูกสร้างขึ้นจากวัตถุประสงค์ ปัญหาการวิจัย และกรอบแนวคิดสำหรับงานวิจัยนี้ แนวคำถามเป็นคำถามปลายเปิดแบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview) โดยแนวคำถามจะเปิดกว้าง และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทที่พบในการสัมภาษณ์ และสามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูลหลัก เช่น ภาษาที่ใช้ บริบทของชุมชน เป็นต้น แนวคำถามที่สร้างขึ้นนั้นได้ถูกนำไปทดสอบกับผู้ให้ข้อมูลหลักที่อยู่นอกพื้นที่งานวิจัยเพื่อเป็นการตรวจสอบว่าแนวคำถามนั้นสามารถเก็บข้อมูลได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจแนวคำถามนั้นอย่างถูกต้อง และได้นำเอาผลการทดสอบมาใช้ปรับปรุงแนวคำถามก่อนนำออกใช้งาน สำหรับการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากการสังเกตและการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องบางอย่างนั้น ผู้วิจัยได้จัดเตรียมแนวทางในการสังเกตอย่างกว้างๆเพื่อใช้เก็บข้อมูลซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักไม่สามารถอธิบายให้เห็นภาพชัดเจนได้ หรือใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ถูกละเลยจากการให้สัมภาษณ์เพื่อให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลครบถ้วนมากขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาพื้นที่ สภาพแวดล้อม ที่ตั้งของสถานที่ต่างๆภายในชุมชนและบริบททางภูมิศาสตร์อื่นๆของชุมชนที่เก็บข้อมูล การกำหนดรายชื่อของผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อช่วยในการนัดหมายและกำหนดเวลาในการทำงาน

### 3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

#### 3.5.1 การวิจัยเอกสาร เอกสารที่ใช้ในการวิจัยนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

ก. เอกสารชั้นต้น (Primary Data) คือ พระราชหัตถเลขาคราวเสด็จประพาสหัวเมือง ปักข์ใต้และพระราชดำริ หนังสือโต้ตอบทางราชการระหว่างส่วนกลางกับหัวเมือง เช่น หนังสือสั่งราชการของ เสนาบดี กรมพระกลาโหม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ กระทรวงเกษตรราธิการ ซึ่งติดต่อไปยังผู้กำกับข้าหลวงเทศาภิบาลและผู้ว่าราชการเมือง รวมทั้งรายงานการตรวจราชการในระยะต่าง ๆ ซึ่งเป็นหลักฐานในรัชกาลที่ 5 เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ก็มีหลักฐานประเภทประชุมกฎหมายประจำศก ราชกิจจานุเบกษา และเอกสารของกงสุลอังกฤษ ประกอบกับข้อมูลที่ยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งข้อมูลปฐมภูมิเป็นการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ โดยใช้เกณฑ์ที่ครอบคลุมในทุกองค์การ ทั้งภาครัฐ เอกชน ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ ผู้นำอาสาที่ชาวบ้านให้ความเคารพในพื้นที่และอยู่ในชุมชน มายาวนาน และชาวบ้านในชุมชน เพื่อการบอกเล่าข้อมูลในอดีตที่ย้ำชัดในความถูกต้องของข้อมูลให้มากที่สุด จากผู้ให้ข้อมูลหลัก

ข. เอกสารชั้นรอง (Secondary Data) เป็นเอกสารที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ คือ จุลสารบทความวิชาการ งานวิจัยต่าง ๆ หนังสือ ตำรา ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นและพื้นที่ที่ศึกษา มีหนังสือเกี่ยวกับเศรษฐกิจในจังหวัดภูเก็ตทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ วิทยานิพนธ์ บทความในหนังสือและบทความจากวารสารประกอบการวิจัย โดยค้นคว้าจากเอกสารที่สำคัญ ๆ ต่อไปนี้ คือ

- 1) หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร
- 2) สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
- 3) สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศของมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
- 4) พิพิธภัณฑ์ภูเก็ต-ไทหัว

### 3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาดำเนินการศึกษาแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองเชิงประวัติศาสตร์ และใช้วิธีวิทยาการศึกษาโครงสร้าง ผู้กระทำการ (Structure - Agency) จะใช้การตีความข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อให้เข้าใจความหมาย (meaning) ของการคำสัมภาษณ์ ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพที่ใช้ในงานวิจัยนี้จะเป็นการตีความในลักษณะต่างๆ คือ

3.6.1 การตีความเพื่อจัดประเภทของข้อมูล (Classifications) คือ การจำแนกข้อมูลและวิเคราะห์กลุ่มคำ

3.6.2 การตีความในเชิงเหตุและผลในลักษณะการสร้างข้อสรุปในเชิงคุณภาพ

## 4. ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต” ตั้งแต่ (พ.ศ. 2484 - 2560) เป็นการศึกษาถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต โดยมีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงอยู่ 2 ยุค คือ

#### 4.1 ยุคเหมืองแร่

มณฑลภูเก็ต เป็นแหล่งรายได้เหมืองแร่ดีบุกที่สำคัญของสยามมาตั้งแต่อดีต เมื่อยกฐานะเป็นจังหวัดภูเก็ตการทำเหมืองดีบุกเป็นสินค้าออกของประเทศไทยสร้างรายได้ให้กับรัฐไทยในสภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2484) ในการใช้ดีบุกเพื่อเคลือบถนอมอาหาร จนกระทั่งราคาดีบุกตกต่ำลงจึงทำให้จังหวัดภูเก็ตปรับตัวไปสู่การประกอบอาชีพทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร พืชที่สำคัญ ในจังหวัดภูเก็ต คือ ยางพารา และสับปะรด ชาวภูเก็ตปลูกยางพารา ภายหลังจากการทำอุตสาหกรรมเหมืองแร่ดีบุกประกอบกับคอคอดคิมบี้ ณ ระนอง (พระยารัษฎานุประดิษฐ์) ได้ส่งเสริมให้ปลูกยางพาราในภาคใต้ เพื่อปลูกยางพาราเป็นอาชีพ และเมื่อรอดันยางพาราเจริญเติบโต นั้น หน่วยงานภาครัฐได้ส่งเสริมให้ปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดอื่น เช่น สับปะรด โดยในปี พ.ศ. 2552 วิสาหกิจผู้ปลูกสับปะรดจังหวัดภูเก็ต ได้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อเป็นพืชเศรษฐกิจอัตลักษณ์ภูเก็ต และในปี พ.ศ.2559 กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ส่งเสริมให้เกษตรกรจังหวัดภูเก็ตปลูกพืชเกษตรแปลงใหญ่ เพื่อลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรจนถึงปัจจุบัน

สำหรับการเมืองของจังหวัดภูเก็ตช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน ถ้าพิจารณาจากลักษณะทางด้านเศรษฐกิจการเมืองแล้ว อาจแบ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในจังหวัดภูเก็ตออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคที่ 1 ยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ.2475 - 2521) ยุคที่ 2 คือ การค้นหาแนวทางหลังยุคเหมืองแร่ (พ.ศ.2522 - 2534) และยุคที่ 3 สถาบันทางการเมืองท่ามกลางทุนโลกาภิวัตน์ (พ.ศ. 2535 - 2557) ดังนี้

##### 4.1.1 ยุคที่ 1 การเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2521)

เมื่อพิจารณาจากผู้ที่ได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกช่วงนี้จะเห็นว่า เป็นภาพสะท้อนการประลองกำลังหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทั้งยังสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อการปรับตัวของกลุ่มต่างๆ บนเกาะภูเก็ต โดยแบ่งเป็นสองด้าน คือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

##### 4.1.1.1 การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง รัฐบาลมีนโยบายกีดกันนายทุนต่างชาติ ซึ่งกลับเป็นผลดีกับนายทุนชาวจีนเดิม เพราะบางส่วนก็ได้เป็นคนไทยแล้ว บางส่วนได้อโอนให้ญาติชาวไทยถือครองในนามแทน ในขณะที่นายทุนตะวันตกถูกกีดกันออกไป เหตุการณ์สำคัญต่อมา คือ การเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ราคาดีบุกผันผวน เพราะผลิตได้มากแต่ราคาต่ำจนรัฐบาลต้องกำหนดโควตาการขาย ทำให้เกิดการลักลอบค้าแร่ดีบุก รวมถึงสินค้าอื่น เช่น ข้าวสาร น้ำตาล ทองคำ อย่างผิดกฎหมาย นายทุนบางคน ได้ประโยชน์จากการลักลอบค้าขายจนได้ชื่อว่า เป็นพ่อค้าสงคราม ภาวะวิกฤติที่เกิดขึ้นในช่วงนี้จึงกลับกลายเป็นโอกาสในการขยายทุนของชาวจีนบนเกาะภูเก็ต รวมทั้งนายทุนชาวจีนที่เริ่มสะสมทุนจากพื้นที่อื่นแล้วย้ายมา เช่น นายเจียร วานิช (เอียบกิมเจียน) ตันตระกูลวานิช นายจุติ บุญสูง (ตันตระกูลบุญสูง)

นอกจากนี้ จาการาคาดีบุกที่ไม่แน่นอนทำให้รัฐบาลสนับสนุนให้มีการหาทางสร้างรายได้ทางอื่น จึงมีการทำสวนยางพารากันมากขึ้น ดังที่ตระกูลตันวานิชได้ทำสวนยางมาตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่เนื่องจากบนเกาะภูเก็ตมีพื้นที่น้อยจึงมีการขยายไปหาที่ดินทำสวนยางในจังหวัดอื่น เช่น ตระกูลถาวรวงษ์ ตระกูลงานทวี ตระกูลอุบัติศฤงค์ ที่มีสวนจำนวนมาก หรือ ตระกูลวานิช ที่เป็นผู้นำบุกเบิกการทำสวนปาล์ม

เมื่อ พ.ศ. 2513 โดยขอเช่าที่ดินในจังหวัดกระบี่ 16,266 ไร่ นายทุนบางคนทำสวนมะพร้าว สวนผลไม้ เป็นต้น ที่ดินจึงมีความสำคัญมากขึ้น แม้ว่า กฎหมายจะกำหนดว่า เมื่อหมดอายุประทานบัตรการทำเหมืองแล้ว ต้องคืนที่ดินกลับเป็นของรัฐ แต่ในความเป็นจริง นายทุนจะหาช่องทางเปลี่ยนที่ดินเหล่านั้นเป็นของตนเอง ทำให้ตระกูลของนายเหมืองกลายเป็นผู้ครอบครองที่ดินรายใหญ่และทำเลดีบนเกาะภูเก็ต

ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึง พ.ศ. 2522 การทำเหมืองแร่บนเกาะภูเก็ตทำได้ยากขึ้นเรื่อยๆ เพราะแร่ที่ขุดได้เริ่มมีปริมาณน้อยลง ต้องลงทุนมากขึ้น ราคาไม่แน่นอน แต่ก็ยังมีการทำกันมาก ขณะเดียวกันเริ่มมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบใหม่เกิดขึ้นตั้งแต่ทศวรรษ 2500 และขยายตัวประมาณ พ.ศ. 2515 ได้แก่ การท่องเที่ยว เริ่มมีนายทุนในภูเก็ตหันมาลงทุนด้านการท่องเที่ยว แต่ยังไม่เป็นที่นิยมนัก ในด้านสังคมก็มีการขยายตัวของแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ ประชาธิปไตย เกิดกระแสแนวคิดด้านการรักษาสีงแวดล้อม ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการทำเหมืองแร่

จังหวัดภูเก็ตเข้าสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวภายหลังปี พ.ศ. 2530 อันเนื่องจากการเผาโรงงานแทนทาลัมโดยประชาชนในพื้นที่ที่มีความเห็นที่แตกต่างกันระหว่างแนวความคิดการทำเหมืองแร่ดีบุกเดิมกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวภูเก็ตด้วยการส่งเสริมการท่องเที่ยวของหน่วยงานภาครัฐ ประกอบกับการเข้ามาของทุนธุรกิจยุโรปในการลงทุนในจังหวัดภูเก็ตเป็นผู้ประกอบการโรงแรมธุรกิจทำเรือท่องเที่ยว ซึ่งจังหวัดภูเก็ตมีศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวทั้งทางบก ทางเรือ ทางอากาศ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวระดับโลก

ดังนั้น การศึกษา เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต เป็นการศึกษาที่สำคัญต่อการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงของจังหวัดภูเก็ตในอนาคต เนื่องจากผลกระทบจากการพัฒนาจังหวัดภูเก็ต คือ รูปแบบการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ตที่ออกแบบมาสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ จึงทำให้สินค้าและบริการมีราคาสูง การปรับตัวของชาวจังหวัดภูเก็ต คือ การเป็นแรงงานในภาคบริการของสถานประกอบการ โรงแรมอันเนื่องจากได้รับค่าตอบแทนสูง ประกอบกับการมีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม ทั้งชายหาดสีขาว หมู่เกาะ ปะการัง ที่สวยงาม และภูเก็ตเป็นเกาะชายฝั่งทะเลตะวันตกอันดามันที่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ จากการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องจากภาครัฐและชาวจังหวัดภูเก็ตในการอนุรักษ์ และส่งเสริมให้จังหวัดภูเก็ตเป็นเมืองท่องเที่ยวสร้างสรรค์ทางอาหาร (City of Gastronomy) ในการใช้อาหารพื้นเมืองภูเก็ตเป็น อัตลักษณ์ที่สำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ในการเข้ามาเที่ยวที่จังหวัดภูเก็ตได้รับการพักผ่อน ได้รับอาหารที่ดี และได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว

#### 4.1.1.2 การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในช่วงยุคการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต

การเคลื่อนไหวทางการเมือง แม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎรแล้ว ซึ่งทำให้มีการแบ่งอำนาจการปกครอง ออกเป็น ฝ่ายบริหาร ตุลาการ และนิติบัญญัติมีการปรับโครงสร้างของระบบราชการ ให้ลงตัวเป็นสมัยใหม่แต่ก็ยังคงมีความขัดแย้งภายในคณะราษฎรเอง เช่น คณะราษฎรกับกลุ่มนิยมเจ้า หรือความขัดแย้งภายในคณะราษฎรเอง ประกอบกับเหตุการณ์ทางการเมืองอื่น ๆ เช่น การเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 การเกิดขบวนการเสรีไทย การเกิดกลุ่มที่มีแนวคิดสังคมนิยม เป็นต้น<sup>10</sup> บนเกาะภูเก็ตมีการเคลื่อนไหวของกลุ่มเหล่านี้เช่นกัน เช่น ขุนชนนาทนิเทศ (ตันเจ้งห่อ ทองตัน) บุตรของขุนชนานิเทศ (ตันเซียวเซอะ ตันตระกูลทองตัน) ได้สมัครเป็นสมาชิกขบวนการเสรีไทยช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

<sup>10</sup> วิทยา อาภรณ์, นักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดภูเก็ต. (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2557).



มีบทบาทต่อต้านญี่ปุ่นบนเกาะภูเก็ต หรือนายชิต เวชประสิทธิ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดภูเก็ตในช่วงนี้ ก็เป็นคนใกล้ชิดของนายปรีดี พนมยงค์ และมีความคิดสังคมนิยม นายอุดม บุญยประสงค์ ผู้ว่าราชการจังหวัดภูเก็ต พ.ศ. 2492 – 2494 สมาชิกของคณะราษฎร พนมยงค์ และนายอุดม บุญยประสงค์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดภูเก็ตในช่วงนี้ก็เคยให้ความช่วยเหลือขบวนการเสรีไทยมาก่อน ส่วนนายเจียน วานิชก็สัมพันธ์ใกล้ชิดกับบุคคลสำคัญที่มีบทบาททางการเมืองในกรุงเทพฯหลายคน เช่น นายโอสธ โกธิน, จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, จอมพลประภาส จารุเสถียร และนายชิน โสภณพนิช เป็นต้น

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองยังมีการตั้งองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลสภาจังหวัด เป็นที่น่าสังเกตว่า ช่วงนี้นายทุนบนเกาะภูเก็ตไม่ได้เข้ามาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่จะเข้าไปบริหารระดับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมากกว่า เช่น นายกเทศมนตรีเมืองภูเก็ต ตั้งแต่ พ.ศ. 2483 เป็นต้นมา มักเป็นคนในตระกูลเชื้อสายชาวจีนที่สำคัญ เช่น ตันชัยย์, หงส์หยก, ตันทวนิช, บุญสูง และธารสิริโรจน์ เป็นต้น

#### 4.1.2 ยุคที่ 2 การค้นหาแนวทางหลังยุคเหมืองแร่ (พ.ศ. 2522 ถึง พ.ศ. 2534)

ในปี พ.ศ.2522 กระแสการท่องเที่ยวเริ่มได้รับความสนใจมากขึ้น สวนทางกับการทำเหมืองแร่บนเกาะภูเก็ตที่เริ่มซบเซาและจบสิ้นลงอย่างแท้จริงเมื่อเกิดการเผาโรงงานแทนทาลัมใน พ.ศ. 2529 หลังจากเหตุการณ์ครั้งนั้น นายทุนต้องหาช่องทางลงทุนทำกิจการด้านอื่น ในด้านสังคมการเมือง ช่วงนี้ แนวคิดสังคมนิยมเริ่มหมดบทบาทลง ภาคประชาสังคมมีบทบาทมากขึ้น ในขณะที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี (23 มีนาคม 2523 ถึง 4 สิงหาคม 2531) เป็นช่วงที่พรรคประชาธิปัตย์เริ่มวางฐานทางการเมืองอย่างแน่นหนาในภาคใต้ในช่วงหลังจากนี้ ในช่วงนี้จึงเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านเป็นการค้นหาแนวทางใหม่ทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมือง

#### 4.1.3 ยุคที่ 3 กลุ่มทุนท่ามกลางทุนโลกาภิวัตน์ (พ.ศ.2535 ถึง 2557)

การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจในช่วงนี้ ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2535 ที่การท่องเที่ยวได้เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลักของเกาะภูเก็ตแทนที่การทำเหมืองแร่ในอดีตแล้ว พบว่า กลุ่มนายทุนเดิมสามารถปรับตัวมาหาประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้น้อยมากเนื่องจากลูกหลานของแต่ละตระกูลมักจะประกอบอาชีพด้านอื่น และธุรกิจการท่องเที่ยวต้องใช้ทักษะที่ต่างไปจากเดิม ทั้งยังต้องใช้ทุนและเครือข่ายธุรกิจที่กว้างขวางมาก ดังนั้น ในช่วงนี้จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงสำคัญหลายอย่างเกิดขึ้นในจังหวัดภูเก็ต เช่น มีกลุ่มทุนจากภายนอกเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ตระกูลเดิมบางตระกูลที่เคยครอบครองที่ดินบนเกาะภูเก็ตจำนวนมากได้ขายที่ดินทำเลดีให้กับนายทุนภายนอกบางตระกูลต้องร่วมทุนกับกลุ่มทุนภายนอก บางตระกูลต้องปรับตัวไปทำสวนยางพารา สวนปาล์ม อันทำให้เห็นว่า การลงทุนยังให้ความสำคัญกับการถือครองที่ดิน มีการขยายกิจการ และพยายามปรับการบริหารงานจากระบบครอบครัวให้เป็นสากลมากขึ้น

กลุ่มนายทุนเดิมของภูเก็ตที่ปรับมาทำธุรกิจท่องเที่ยวเป็นรุ่นบุกเบิก เริ่มจากตระกูลถาวรวงศ์ได้ตั้งโรงแรมถาวร เมื่อ พ.ศ.2506 อีกประมาณ 5 ปีต่อมา ตระกูลถาวรวงศ์ก็ได้ตั้งโรงแรม พี.เอส.อินน์ จนถึงยุคที่การท่องเที่ยวขยายตัว จึงได้สร้างโรงแรมระดับห้าดาวขึ้นที่หาดกะรน อ่าวนาศาลา กับในตัวเมืองอีก 3 โรงแรมตามลำดับ ปัจจุบันได้แตกแขนงธุรกิจไปอีกหลากหลาย โดยใช้ที่ดินที่ผ่านการทำเหมืองแร่ และเงินทุนของตนเอง ตระกูลต่อมา คือ ณ ระนอง (ตันบุญ) ที่ได้ทำโครงการศูนย์การค้าเฟิร์ล เมื่อ พ.ศ. 2519

ประกอบด้วยโรงแรมเฟิร์ล โบว์ลิง และภาพยนตร์ ตระกูลต่อมา คือ หงส์หยก ที่ได้สร้างสนามกอล์ฟมาตรฐานชื่อ ภูเก็ตคันทรีคลับ บนที่ดินที่เป็นเหมืองกว่า 1,000 ไร่ ที่บ้านทุ่งทอง อำเภอกะทู้ เมื่อ พ.ศ.2532

หลังจากนั้นก็มียาทุนเดิมตระกูลอื่นหันมาทำธุรกิจท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น เช่น งานทวี, ดันติวิท, อุบัติศฤงค์, ดันทวนิช, เอกวานิช และโกยสมบุรณ์ เป็นต้น กิจการที่ทำมีทั้งโรงแรม ภัตตาคาร สนามกอล์ฟ มีทั้งลงทุนในที่ดินและร่วมลงทุนกับนักลงทุนต่างชาติ มีเพียงตระกูลวานิช เท่านั้นที่ไม่ทำธุรกิจด้านการท่องเที่ยว โดยยังคงยึดติดกับเกษตรกรรมทำสวนปาล์ม และอุตสาหกรรมน้ำมันปาล์มที่จังหวัดกระบี่เป็นหลัก<sup>11</sup>

ในช่วงนี้กลุ่มทุนภายนอกในระดับชาติจากส่วนกลางได้เข้ามาลงทุนในภูเก็ต เช่น กลุ่มชาญอิสสระได้ทำโครงการศรีพันวา ซึ่งเป็นบ้านพักตากอากาศบนพื้นที่ประมาณ 80 ไร่ โดยเริ่มเมื่อ พ.ศ.2547 หากเฟสสุดท้ายแล้วเสร็จจะมีมูลค่ารวมสูงถึง 6 พันล้านบาท<sup>12</sup> แต่ก็ยังเป็นจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับทุนจากต่างประเทศที่มักเข้ามาเป็นทุนก้อนใหญ่ที่เข้ามาเช่าหรือซื้อที่ดินจากนายทุน ในท้องถิ่น เช่น กลุ่มทุนสิงคโปร์ ได้แก่ บริษัทลากูน่า บีช รีสอร์ท แอนด์โฮเทล จำกัด (เดิมชื่อบริษัทไทยวารีสอร์ท ดีเวลลอปเม้นท์) ได้เข้ามาลงทุนพัฒนาที่ดินเหมืองแร่ร้างของตระกูลอุดมทรัพย์อยู่ที่ริมหาดเลพัง ตำบลเชิงทะเล อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต มาตั้งแต่ประมาณ พ.ศ.2530 เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวระดับสูง โดยมีโรงแรมระดับห้าดาวถึง 5 แห่ง ประกอบด้วยโรงแรมลากูน่า บีช รีสอร์ท, โรงแรมดุสิต ลากูน่า บีช รีสอร์ท, โรงแรมดิโอลิมปิค, โรงแรมเชรราตัน, โรงแรมบันยันทรี และสนามกอล์ฟบันยันทรี กอล์ฟ คลับ จนใน พ.ศ.2552 คาดกันว่า ทุนสิงคโปร์ที่เข้ามาลงทุนในภูเก็ตไม่น่าจะต่ำกว่า 1 ใน 4 ของการลงทุนในภูเก็ตทั้งหมด ซึ่งมูลค่าการลงทุนไม่ต่ำกว่าหมื่นล้านบาท ซึ่งส่วนใหญ่จะลงทุนในธุรกิจโรงแรม ที่มีทั้งการเข้ามาลงทุนใหม่ และควบรวมกิจการโรงแรมที่ลงทุนโดยทุนท้องถิ่นและทุนส่วนกลาง สนามกอล์ฟ เรียวเอสเตท อุตสาหกรรมทางทะเลที่เป็นโรงงานแปรรูปอาหารทะเล เป็นต้น<sup>13</sup>

นอกจากนี้ ยังมีการเข้ามาของเครือข่ายโรงแรมระดับโลกหลายราย เช่น Four Seasons หรือ Jumeirah ในเครือดูไบ โฮลดิ้งของรัฐบาลดูไบ สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ ที่ได้เข้ามาสำรวจพื้นที่เพื่อก่อสร้างโรงแรมระดับ 6 ดาวในภูเก็ต หรือกลุ่มทาฮา กรุ๊ป จากอินเดียได้เข้ามาลงทุนโครงการ TAJ Exotic เกาะโหลน โดยซื้อที่ดินทั้งเกาะรวม 125 ไร่ พัฒนาเป็นโรงแรมและวิลล่า มูลค่าไม่น้อยกว่า 10,000 ล้านบาท แบ่งการพัฒนาเป็นเฟส โดยในสวนวิลล่ามีอยู่ 19 ยูนิต กำหนดราคาขายประมาณ 128 – 384 ล้านบาทต่อยูนิต มูลค่ารวมกว่า 7,000 ล้านบาท หรือโครงการประเภทมาริน่าพร้อมบ้านพักอาศัยระดับราคาหลังละ 1-3 ล้านดอลลาร์ พร้อมทั้งทำเรือยอร์ชเหมาเหมาหลายล้านดอลลาร์สหรัฐของมหาเศรษฐีระดับโลกที่มีการก่อสร้างในพื้นที่ฝั่งตะวันออกของเกาะภูเก็ตแล้วถึง 4 แห่ง เป็นต้น

จึงกล่าวได้ว่า ปัจจุบันธุรกิจการท่องเที่ยวบนเกาะภูเก็ตเป็นการลงทุนขนาดใหญ่ ที่สามารถเคลื่อนย้ายในระดับโลกอย่างรวดเร็ว โดยนายทุนเดิมในท้องถิ่นไม่มีความถนัดและเข้าหาประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้น้อยกว่าในเชิงเปรียบเทียบ นายทุนท้องถิ่นจึงต้องร่วมมือกับทุนจากภายนอกหรือหันไปทำธุรกิจด้านอื่น ๆ

<sup>11</sup> วิทยา อภรณ์, นักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดภูเก็ต. (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2557).

<sup>12</sup> วิทยา อภรณ์, นักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดภูเก็ต. (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2557).

<sup>13</sup> ปัทมพร ตั้งศรีวงศ์, “ภูเก็ต ยุค 3 G เวทีนี้ฝรั่งเล่นกันเอง”, ผู้จัดการ 360 องศา. ปีที่ 2 ฉบับที่ 13 (ธ.ค.2552) หน้า

## 5. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ 2 ด้าน คือ วิธีการยังชีพ และความสัมพันธ์ทางสังคม จากผลของการปฏิรูปและอิทธิพลของทุนนิยมตะวันตก ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นปฏิริยาถูกใช้ที่ต่อเนื่องมาจาก การคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตกโดยตรง แต่มีผลกระทบต่อนักค้าได้โดยตรงเพียงด้านหนึ่งเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะลักษณะทางภูมิศาสตร์ทำให้ภาคใต้ของไทย ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการคุกคามของชาวตะวันตกด้วย ก่อนการปฏิรูปศูนย์กลางทางวัฒนธรรม และเศรษฐกิจใหม่ของภาคใต้ ได้กลายเป็นป็นัง และสิงคโปร์ มิใช่กรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่จะติดต่อกับชายกับป็นังและสิงคโปร์ เงินตราที่ใช้ก็เป็นเงินตราต่างประเทศสกุลเงินเหรียญสเปน หรือไม่ก็เงินรูปีของอังกฤษ ซึ่งเรียกว่า เงินยาปาย<sup>14</sup> นอกจากนั้น มีการผลิตอัฐดิบหรือตะกั่วใช้เป็นเงินปลีก เรียกว่า “เบี้ย” ในเมืองต่างๆที่มีการติดต่อกับชายกันมาก เป็นต้นว่า สงขลา พัทลุง และนครศรีธรรมราช ส่วนสถาปัตยกรรมก็นิยมสร้างเลียนแบบตะวันตก หรือไม่ก็เป็นแบบตะวันตกผสมจีน ที่เรียกว่า “ชิโนโปรตุกิส” ในย่านชุมชนชาวจีนในเมืองสงขลา ภูเก็ต กันตัง ระนอง และตะกั่วป่า มีการส่งบุตรหลานของบรรดาผู้ที่มีเงินไปศึกษาต่อป็นัง การปฏิรูปครั้งนั้น จึงมีเป้าหมายประการหนึ่ง เพื่อฟื้นฟูความเป็นศูนย์กลางของกรุงเทพมหานครขึ้นมาใหม่ โดยเฉพาะการปฏิรูปทางด้านการศึกษาคมนาคม เศรษฐกิจ และการสื่อสารแบบสมัยใหม่ที่รับมาจากตะวันตก ผลของการปฏิรูปและการคุกคามจากจักรวรรดินิยมตะวันตก จึงกลายเป็นปัจจัยและสิ่งกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น การก่อตัวและขยายตัวของทุนเงินในภาคใต้ การเกิดสังคมโครงสร้างคู่และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

การศึกษา เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ตในช่วง พ.ศ. 2398 – 2560 เป็นช่วงเวลาแห่งการปรับตัวในการประกอบอาชีพ การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีพ จากการขุดแร่ดีบุกสู่การท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพที่รองรับการท่องเที่ยว การสร้างเมืองภูเก็ตเมืองสร้างสรรค์ทางอาหาร และการส่งเสริมการสร้างชุมชนเข้มแข็ง หรือ การแลกเปลี่ยนของชุมชนด้วยตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง<sup>15</sup> ได้เสนอแนะเชิงนโยบายในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนชุมชนบนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บทบาทของภาครัฐจึงเป็นปัจจัยเสริมให้กับชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ตควรเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

## 6. ข้อเสนอแนะ

### 6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

<sup>14</sup> สงบ สงเมือง, การพัฒนาหัวเมืองสงขลาในสมัยกรุงธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ 2310-2444. สงขลา: โครงการบริการวิชาการฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2522.

<sup>15</sup> สกฤติ อีสริยานนท์. “เศรษฐศาสตร์การเมืองของการแลกเปลี่ยนชุมชน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการระหว่างชุมชนที่ดำเนินการโดยภาครัฐและภาคประชาชน”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, 2549.

จังหวัดภูเก็ตมีแนวทางในการปรับเปลี่ยนชุมชนเพื่อให้อยู่รอดและเกิดการปรับตัวให้พอกินจากการจัดการชุมชนพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

## 6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

เป็นการบุกเบิกการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต

## เอกสารอ้างอิง

จารุณี คงกุล. จังหวัดภูเก็ตกับบทบาทฐานเศรษฐกิจใหม่ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-11. วารสารวิเทศศึกษา. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2559): หน้า 67-90.

บัณฑิต ตั้งศรีวงศ์. “ภูเก็ต ยุค 3 G เวทีนี้ฝรั่งเล่นกันเอง”. ผู้จัดการ 360 องศา. ปีที่ 2 ฉบับที่ 13 (ธ.ค.2552) หน้า 96-123.

พวงทิพย์ เกียรติสหัสกุล. บทบาทของชาวจีนและชาวตะวันตกต่อกิจการเหมืองแร่ดีบุกของมณฑลภูเก็ต ตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 25 – พ.ศ.2474. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

ภูมิ ดวงแข. โรงแรมชิโนโปรตุกิส จังหวัดภูเก็ต. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2559.

ภูวดล ทรงประเสริฐ. “ทุนจีนในภาคใต้: บทวิเคราะห์เฉพาะยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์”. เศรษฐศาสตร์การเมือง. ปีที่ 6 ฉบับที่ 1-2 (ต.ค. 2529-มี.ค. 2530): 89-106.

ภูวดล ทรงประเสริฐ. ทุนจีนปักปันใต้: ภูมิหลังเบื้องลึกทุนใหญ่โพ้นทะเล. กรุงเทพมหานคร: ทิปโป่งพอยท์, 2546.

วิทยา อารมณ์. นักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดภูเก็ต. กรุงเทพมหานคร สถาบันพระปกเกล้า, 2557.

สกฤติ อีสริยานนท์. “เศรษฐศาสตร์การเมืองของการแลกเปลี่ยนชุมชน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการระหว่างชุมชนที่ดำเนินการโดยภาครัฐและภาค ประชาชน”. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, 2549.

สงบ ส่งเมือง. การพัฒนาหัวเมืองสงขลาในสมัยกรุงธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ 2310-2444. สงขลา: โครงการบริการวิชาการฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2522.

สงบ ส่งเมือง. วิวัฒนาการการเขียนประวัติศาสตร์ภาคใต้. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2530.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, ดิลก วุฒิพาณิชย์ และประสิทธิ์ ชื่นการณ์. จีนทักษิณ: วิถีและพลัง. กรุงเทพมหานคร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544.

สุรีย์ เลียงแสงทอง. การศึกษาวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจเมืองภูเก็ตระหว่าง พ.ศ.2396-2475. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.